

УДК 35.073.526:504

Донец О. В.

ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО АУДИТУ

У сучасних умовах розвитку товарних відносин України із європейськими державами питання охорони навколишнього природного середовища на підприємствах набирає істотної ваги. Ця проблема вже зайняла одне з центральних місць серед найбільш актуальних проблем сучасності. Слід відмітити той факт, що багато східно – європейських країн світу близькі до екологічної кризи. Однією з передумов виходу із цієї проблеми є ініціатива та активність промисловості, її розвиток як екологічно чистої. У цьому аспекті і постає, актуальне для сьогодення питання про екологічний аудит на підприємствах, його визначення, складові, нормативно-правову базу і врешті решт доцільність.

Серед вчених – науковців, які досліджували це питання слід відмітити В. Я. Шевчука, Ю. М. Саталкіна, Л. Г. Мельника, Г. Нуоффера, Л. Ушарова, О. Л. Дубовик та інших.

Вперше екологічний аудит, як специфічний вид природоохоронної діяльності, був розроблений у 70-х роках у Сполучених Штатах Америки. В якості основних передумов розвитку екоаудиту можна виділити: 1) об'єктивне усвідомлення погіршення навколишнього природного середовища; 2) чітке регламентування охорони та використання природних ресурсів із застосуванням жорстких санкцій, головним чином економічного характеру, до порушників норм природокористування [Див.: 8, с.78]

Формування нормативно-правової бази екологічного аудиту в Росії, Україні та інших державах колишнього Радянського союзу, як зазначає проф. І. М. Потравний, пов'язане з прийняттям наприкінці 90-х років національних стандартів у галузі екологічного управління ISO 14000 [7, с.14] На території України розвиток екологічного аудиту припадає на XXI сторіччя, де останнім часом має місце тенденція до запровадження процедури екоаудиту до системи екологічної економіки, що, в свою чергу, призвело до формування правової основи такого явища, як екологічний аудит. Верховною Радою України 24 липня 2004 року був прийнятий Закон України “Про екологічний аудит”, який визначив основні правові й організаційні засади здійснення екологічного аудиту. Цей нормативно-правовий акт спрямований на підвищення екологічної обґрунтованості та ефективності діяльності суб'єктів господарювання. [3, 2004. – №45. – Ст. 500]

Відповідно до ст. 1 зазначеного закону, екологічного аудиту – це документально оформлений системний, незалежний процес оцінювання об'єкту екологічного аудиту, що включає збір і оцінювання доказів для встановлення відповідності певних видів діяльності, заходів, умов, системи управління навколишнім середовищем та інформації з цих питань вимогам законодавства України про охорону навколишнього середовища та іншим критеріям екологічного аудиту. [3, 2004. – №45. – Ст. 500.]

Метою проведення екологічного аудиту в Україні є забезпечення законодавства про охорону навколишнього природного середовища у процесі господарської чи іншої діяльності. До основних задач екоаудиту відносять: 1) збір об'єктивної

інформації про екологічні аспекти виробничої діяльності об'єкта екологічного аудиту та формування на цій підставі висновку екоаудиту; 2) встановлення відповідності об'єктів екологічного аудиту вимогам законодавства про охорону навколишнього природного середовища та іншим критеріям екоаудиту; 3) оцінка впливу діяльності об'єкта екоаудиту на стан навколишнього природного середовища; 4) оцінка ефективності, повноти та обґрунтованості заходів, що впроваджуються для охорони навколишнього природного середовища на об'єкті екоаудиту” [7, с. 17-18]

Ефективність проведення екологічного аудиту полягає в тому, що його результати – є лише підставою, вихідною базою для прийняття рішення про проведення необхідних природоохоронних заходів. Рішення ж конкретної екологічної проблеми може здійснюватися різноманітними, часто альтернативними методами. Таким чином, при фіксованих затратах об'єкта екоаудиту на інформаційне забезпечення величина ефекту, що досягається може змінюватися декілька разів. [8, с. 78] Отже, можна прийти до висновку, що екологічний аудит має інформаційний, дорадчий характер.

Окрім легального визначення екологічного аудиту існує ряд доктринальних визначень цього явища, як представників національної правової думки, так і закордонних фахівців у галузі екологічного права.

Д.е.н., проф. Н. В. Пахомова вважає, що екологічний аудит – це систематичний документально оформлений процес перевірки екологічних аспектів діяльності організації, а також об'єктивно одержуваних і оцінюваних даних, з метою визначення відповідності видів і умов економічної діяльності, систем адміністративного управління або інформації про ці об'єкти нормативно-законодавчим вимогам і критеріям ефективності у сфері ОНС і екологічної безпеки [5, с.669]

Разом із тим, з наведеним визначенням, не можна погодитися з деяких причин. Незважаючи на те, що в обох визначеннях (легальному та доктринальному) екологічний аудит – це систематичний, документально оформлений процес – сукупність послідовних дій, засобів, спрямованих на дослідження певних наслідків [2, с.1179], слід звернути увагу на той факт, що Н. В. Пахомова визначає його як „процес перевірки екологічних аспектів діяльності організації”, а законодавець, як „процес оцінювання об'єкта екологічного аудиту”.

У той же час перевірка – з'ясування правильності, точності чого-небудь; переглядаючи виправляти помилки, усувати недоробки; переконуватися у правильності, запроваджуючи в життя практику; пересвідчуватися в чомусь з метою контролю [2, с.903]

Оцінювання – це дія, направлена на визначення якості, цінності кого, чого-небудь; складати уявлення, робити висновки про кого-небудь, що-небудь; визначати суть, характер, значення, роль [2, с.871]

Таким чином визначення Н. В. Пахомової суперечить змісту, сутності екоаудиту, бо передбачає контроль, виправлення помилок, усунення недоробок.

Окрім того проф. Н. В. Пахомової звужує екологічний аудит лише до одного його об'єкту – діяльності організації, а законодавець у ст. 2 вищезазначеного закону закріпив відкритий перелік об'єктів екоаудиту, до яких відніс: 1) підприємства, установи та організації, їх філії й представництва чи об'єднання, окремі виробництва, інші господарські об'єкти; 2) системи управління навколишнім середовищем; 3) інші об'єкти, передбачені законом. Екологічний аудит може здійснюватися стосов-

но об'єктів екоаудиту закріплених в п. 1 ст. 2, а також відносно окремих видів їх діяльності. [7, с.16]

Зовсім інше визначення екологічного аудиту наводить юридичний енциклопедичний словник під редакцією С. А. Боголюбова. Екоаудит – форма процедури обліку екологічних факторів при реалізації нових проектних та інших рішень. Це дослідження статусу та екологічного стану об'єкту (як правило нерухомості) чи певного виду діяльності з метою виявлення існуючих чи потенційних екологічних ризиків. При проведенні екоаудиту також виявляються невідповідності виконуваної діяльності вимогам екологічного законодавства. Він застосовується тільки до існуючих і функціонуючих об'єктів. Екологічний аудит також застосовується для оцінки степені екологічної деградації об'єкту, виявлення існуючих чи можливих ділянок забруднення в результаті проведення цієї діяльності, виявлення факторів ризику здоров'ю населення та працівникам цього підприємства.) [1, с.9]

Таким чином, дане визначення складається з двох частин: вузьке термінологічне визначення та широке змістовне. У той час коли у першому С.А. Боголюбов намагається дати стисле тлумачення терміну екоаудиту, у другому він широко розкриває зміст цього терміну, спираючись на загальні принципи, цілі та завдання екологічного аудиту.

І якщо друга частина вносить вагомий внесок у загальнонаукове розуміння екологічного аудиту як явища правової реальності, то перша, стисле тлумачення терміну, розбивається о камені тієї ж термінології.

Тлумачні словники стверджують, що:

Форма – це зовнішній вигляд, вияв будь-якого явища, пов'язаний з його суттю, змістом; спосіб здійснення будь яких дій, порядок їх здійснення [2, с.1543]

Процедура – це офіційно встановлений чи узвичаєний порядок здійснення, виконання або оформлення чого-небудь [2, с.1179]

Облік – це засвідчення, встановлення наявності з'ясування кількості чого-небудь; певна система спостереження та контролю за господарською (еколого – господарською) діяльністю підприємства. [2, с.808]

Отже, форма будь-якої діяльності, її вияв у об'єктивній дійсності, – це саме порядок здійснення дій, які змістовно наповнюють таку діяльність. У свою чергу, процедура – це також порядок, але вже офіційно визначений.

Таким чином, якщо автор визначення говорить про форму, як про форму діяльності, то словосполучення форма процедури постає при розкритті свого змісту, як порядок порядку, що виявляється тавтологічною помилкою. Якщо ж він розуміє форму, як зовнішній вияв результатів діяльності, маючи на увазі її формалізований характер, то доцільніше було б вживання терміну процедура оформлення, тобто порядок надання певного зовнішнього прояву; але таке словосполучення зовсім не розкриває зміст екологічного аудиту, а лише відображує його певні характерні риси.

Підсумовуючи усі вищенаведені легальні та доктринальні визначення такого правового явища, як екологічний аудит, можна дійти висновку, що:

Екологічний аудит – це незалежний, науково обґрунтований і документально оформлений, системний процес оцінювання усіх аспектів господарської діяльності підприємства, установи та організації, їх філій, представництв чи об'єднань, окремих виробництв, інших господарських об'єктів, системи управління навколишнім природним середовищем та інших об'єктів, передбачених законом, з метою забезпе-

чення додержання законодавства України про охорону навколишнього природного середовища у процесі господарської діяльності.

Розкриття змісту поняття екоаудиту дає змогу найбільш ґрунтовно підходити до цієї проблеми, наділяє дослідників та правозастосувальників підґрунтям, основою розуміння сутності нового для вітчизняної правової системи явища, його механізмів та принципів. Легальне закріплення основ екологічного аудиту – це важливий, але не останній крок на шляху розробки правового механізму регулювання даного явища. Попереду ще не один закон і багата кількість підзаконних нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України та профільних міністерств. Для більшої ефективності роботи майбутніх нормативно-правових актів необхідна наукова розробка чітких та вивірених понять і термінів системи екологічного аудиту. Така розробка не може здійснюватися без досконалої бази, основи, підґрунтя – чіткого розуміння й визначення поняття самого екологічного аудиту.

Література:

1. Экология. Юридический энциклопедический словарь / Под ред. проф. С. А. Боголюбова. – М.: Издательство НОРМА, 2000. – 448 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Голов. ред. В. Т. Буссел. – К.: ІРПІНЬ: ВТФ “Перун”. – 2005. – 1728 с.
3. Відомості Верховної Ради.
4. Игантьева И. А. Конституция России и возможности регионального законодательства в сфере охраны окружающей среды и обеспечения экологической безопасности // Экологическое право. – 2005. – №1. – С.61 – 61.
5. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням: Підручник / За заг. ред. д.е.н., проф. Л.Г. Мельника та к.е.н., проф. М. К. Шапочки. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2005. – 758 с.
6. Нуоффер Г., Ушарова Л. Экологический аудит на предприятии // Мировая экономика и международные отношения. – 1997. – №1. – С.144 – 146.
7. Потравный И. М. Принят закон Украины “ Об экологическом аудите ” // Э-И. Правовые вопросы охраны окружающей среды. – 2004. – №12. – С.14 – 25.
8. Семененко Т. Приватизация и экологический аудит // Бизнес-информ. – 1998. – №13. – С.76 – 81.

Пост упила в редакцию: 05.09.2006 г.